

616-022.1-022.7-097-084:361.11:356.33

ZNALOSTI PREVENCE HIV/AIDS U VOJÁKŮ ZÁKLADNÍ SLUŽBY ARMÁDY ČESKÉ REPUBLIKY

Pplk. MUDr. Jaroslav JIROUŠ
Vojenský zdravotní ústav, Plzeň
(ředitel: pplk. MUDr. František Machula)

Největší výzvou, které se lidstvu dostalo v medicíně v posledním období, je infekce virem lidského imuno-deficitu - HIV (Human immunodeficiency virus). Ještě nikdy v dějinách medicíny žádná nemoc nevyvolala tolik diskusí v řadách odborníků a tolik obav a paniky v řadách široké veřejnosti a žádná nemoc se nezkoumala s takovou intenzitou a takovým personálním a materiálním nasazením, jako je tomu v případě tzv. syndromu získaného selhání imunity - AIDS. Rychlost, s jakou byla objevena příčina onemocnění i způsob jeho šíření (1983), rychlost výroby diagnostických souprav (1985) a navržení první, alespoň zčásti účinné léčby (1985) nemají v historii medicíny obdoby (9). Lze hovořit o určitém štěstí, že pokrok vědy byl takový, že toto umožnil. Vše je dáno zcela zvláštní situací - rychlým nárůstem počtu nových případů onemocnění (až do rozměru pandemie) a postižením citlivých oblastí života člověka (včetně jeho sexuálního chování), ale i tím, že až dosud jsou všechny léčebné pokusy ve svém konečném důsledku neúspěšné, naděje na přípravu účinné očkovací látky značně vzdálené a onemocnění dříve nebo později končí smrtí.

HIV epidemie má dostatečný potenciál, aby poznamenala život každého člověka. Podle celosvětových, ale i národních statistik lze usuzovat, že jsme se z lekce AIDS příliš nepoučili (5, 11, 12). Nejvíce postiženou ("nepoučitelnou") skupinu představují mladí lidé v produktivním věku s různou mírou rizikového chování. Snižovat rizikovost faktorů vedoucích k možnému onemocnění AIDS, dosáhnout změny chování a tuto

změnu nadále udržet je ústřední snahou (motem) boje proti HIV/AIDS. Klíčovým předpokladem dosažení tohoto cíle jsou dobré znalosti problematiky HIV/AIDS u co nejširší veřejnosti.

V tomto duchu celá řada institucí u nás i v zahraničí uveřejnila studie zabývající se průzkumem znalostí důležitých momentů problematiky HIV/AIDS v různých věkových skupinách a ve skupinách s různou mírou rizikového chování. My jsme svoji pozornost zaměřili na zjištění teoretických znalostí zmíněné problematiky u vojáků základní služby AČR.

Metodika

Problematika infekce HIV/AIDS byla zařazena do náplně zdravotní výchovy u většiny vojenských útvarů. Po dohodě se škooliteli jsme se zúčastňovali těchto zdravotně výchovných akcí s cílem zjistit úroveň znalostí o probírané tematice, prohloubit některé informace a doplnit je o nové možnosti anonymního poradenství a vyšetření v naší laboratoři v duchu Metodického návodu Ministerstva zdravotnictví z r. 1992 a Metodického opatření NZS AČR z r. 1994. Úvodem přednášek vojáci základní služby vyplnili dotazník, který jsme pro tento účel připravili. Dotazník byl zaměřen na zjištění teoretických znalostí o infekci HIV/AIDS, nebyl orientován na zkoumání rizikového chování dotazovaných. Obsahoval 26 otázek rozdělených podle zaměření do 6 okruhů: základní terminologie, onemocnění AIDS,

způsoby šíření, diagnostické možnosti, výskyt onemocnění a prevence onemocnění AIDS. Dotazník byl anonymní, jeho vyplnění časově neomezeno. Sestaven byl tak, že pouze jedna ze tří nabízených možností byla správná.

Výsledky

Dotazníkovou akci jsme uskutečnili u 4 kolektivů vojáků základní služby (ročníky 1974 a 1975, výjimečně 1969 a 1970). Celkem odpovědělo 234 respondentů (84, 49, 48 a 53 z jednotlivých útvarů). Z dotazovaných osob bylo 55,6 % obyvateli měst, 44,4 % bydlelo na vesnici. Z hlediska vzdělání měla 4 % respondentů základní vzdělání, 38 % odborné učňovské, 50 % úplné střední a 8 % vysokoškolské vzdělání.

Na všech 26 položených otázkách odpovědělo správně 78 osob (33,3 %), s jednou chybou 73 osob (31,2 %), s dvěma chybami 43 osob (18,4 %) a se třemi a více chybami 40 osob (17,1 %). Podrobnější výsledky dotazníkové akce jsou uvedeny v tabulkách 1 a 2. Tabulka 1 dokumentuje výsledky podle jednotlivých tematických okruhů. Z výsledků vyplývá, že nejlepší znalosti byly prokázány v otázkách přenosu nákazy a ochrany před infekcí HIV. Tabulka 2 dělí respondenty podle místa bydliště před nástupem vojenské základní služby a porovnává odpovědi v těchto skupinách.

Statisticky významné rozdíly nebyly zjištěny mezi výsledky šetření u jednotlivých útvarů, z čehož usuzujeme, že nedocházelo k reprodukci kolektivních znalostí. Významné rozdíly ve znalostech nebyly zjištěny ani mezi skupinou s úplným středním a odborným učňovským vzděláním a mezi skupinami různého stáří.

Tabulka 1

Jednotlivé okruhy otázek	Správně		Chybně	
	abs.	%	abs.	%
1. Základní terminologie	163	69,7	71	30,3
2. Onemocnění AIDS	155	66,2	79	33,8
3. Přenos infekce	201	85,9	33	14,1
4. Možnosti vyšetření	181	77,4	53	22,6
5. Výskyt onemocnění	169	72,2	65	27,8
6. Ochrana před infekcí	202	86,3	32	13,7

Tabulka 2

Číslo okruhu otázek	Město			Vesnice		
	Počet respond.	Správné odpovědi	%	Počet respond.	Správné odpovědi	%
1.	127	102	80,3	107	61	57,0
2.	127	87	68,5	107	68	63,6
3.	127	103	81,1	107	98	91,6
4.	127	102	80,3	107	79	73,8
5.	127	95	74,6	107	64	59,8
6.	127	112	88,2	107	90	84,1

Diskuse

Infekce HIV/AIDS se stala ve své krátké historii (od roku 1981) jedním z nejsledovanějších onemocnění. V historii žádné jiné nemoci nebyl zaznamenán tak bouřlivý rozvoj poznání jako v tomto případě. Dosud však nejsou vyřešeny nejdůležitější otázky - kauzální terapie a možnost specifické profylaxe. Z těchto důvodů je v současné době kladen důraz na prevenci nespecifickou, která vychází z obecných protiepidemických opatření, zdravotní výchovy a ze zvyšování morálního uvědomění a odpovědnosti především v sexuální oblasti. Důraz zdravotní výchovy je nasměrován do specifických cílových skupin, přičemž takto vymezené skupiny nemusí korespondovat se skupinami s rizikovým chováním. Jednu z těchto skupin představují i vojáci základní služby. Vojenská základní služba pro tuto skupinu představuje konečný stupeň kolektivního výchovného procesu. Do jaké míry byl výchovný proces u této skupiny úspěšný v oblasti prevence infekce HIV/AIDS, měla ukázat naše dotazníková akce.

Souhrnně je možno teoretické poznatky vojáků základní služby účastníků se dotazníkové akce hodnotit jako dobré (nejvíce s dvěma chybami zodpovědělo otázky 82,9 % dotazovaných) a jako velmi dobrý základ pro úspěšnou prevenci. Dokumentují to i nejlépe zodpovězené oblasti otázek - způsoby přenosu a možnosti ochrany.

K podobným hodnocením dotazníkových akcí dospěla i řada autorů u nás i v zahraničí s tím, že se více zaměřovali na sexuální chování a jeho změny v souvislosti s dostupnou informací (1, 2, 7, 13). Všichni se shodují v tom, že i rozsáhlé programy zdravotní výchovy selhávají v oblasti změny chování, i když se podstatně zvýšila míra poznání. Pro reálnou prevenci tedy nestačí teoretické znalosti, ale především získání správných představ, postojů a reálného chování. Často se setkáváme u této věkové skupiny s názory "mně se to nikdy nemůže stát". V některých případech i alkohol zatemní soudnost a tlak emocí překoná zdravý rozum. Přitom se má za to, že právě požívání alkoholu vede ke zvýšené pravděpodobnosti provádění nebezpečných sexuálních praktik (10). Proto je zapotřebí učinit více pro výchovu této cílové skupiny.

V podmínkách AČR problematiku HIV/AIDS řeší Metodické opatření náčelníka zdravotnické služby AČR č. 7/1994 (6). S některými články by měli být seznámeni hlavně vojáci základní služby, především pak s možností anonymního vyšetření anti-HIV protilátek s doplněním informace o konkrétní realizaci u útvaru. Cílem je vytvořit vhodné klima, které zaručí anonymitu vyšetření a diskretnost, aby vojáci skutečně nacházeli k testování odvahu.

Závěr

V případě HIV/AIDS se mnohokrát poukazuje na současně probíhající tři epidemie: první neviditelná -

epidemie šíření infekce HIV; druhá viditelná - epidemie vlastního onemocnění AIDS; třetí - epidemie sociální, též označovaná jako epidemie strachu. Nepodaří-li se řešit epidemii třetí, stěží lze řešit předchozí dvě. AIDS zde bude s námi nějaký čas a my se musíme naučit s ním žít tak bezpečně, jak jen je to možné (3).

Souhrn

V článku jsou uvedeny výsledky dotazníkové akce zjišťující teoretické znalosti problematiky HIV/AIDS u 243 vojáků základní služby naší armády. U 82,9 % dotazovaných vojáků byly zjištěny dobré znalosti v otázkách problematiky sledovaného onemocnění. Je diskutováno o tom, zda zvýšení dostupnosti informací o infekci HIV/AIDS vede v cílové skupině i ke změně chování na co nejméně rizikové. Autor doporučuje hlubší seznámení s Metodickým opatřením NZS AČR č. 7/1994 a jeho realizace v praxi.

Literatura

1. BLAXHULT, A. et al.: Scand. J. Infect. Dis., 24, 1992, 6, s. 707; s. 715.

2. Brit. Med. J., 306, 1993, č. 17, s. 1013.
3. MADDIX, J., Nature, 362, 1993, č. 4, s. 13.
4. MASTRO, T. D. et al., Lancet, 343, 1994, č. 22, s. 186; s. 204.
5. Měsíční hlášení stavu vyšetřování anti-HIV protilátek. Národní referenční laboratoř, SZÚ. Praha 1990-1994.
6. Metodické opatření NZS AČR č. 7/1994.
7. Panorama du Médecin, 3, 3. 1993.
8. SEGHAL, P. N., SINGH, K., Report on knowledge, beliefs and practices (KABP) study related to AIDS in Manipur State, India, and intervention strategies. New Delhi, Voluntary Health Association of India 1992.
9. ŠEJDA, J. et al., Prevence, léčba a další aspekty nákazy HIV/AIDS. 1. vyd. Praha, Galén 1993.
10. WHEATHERBURN, P. et al., AIDS, 7, 1993, č. 1, s. 115.
11. Weekly Epidemiological Record, 68, 1993, č. 3, s. 9.
12. Weekly Epidemiological Record, 69, 1994, č. 2, s. 5.
13. Zdravotnické noviny, 43, 1994, č. 44, s. 4.

Klíčová slova: AIDS; Prevence; Zdravotní výchova.

Do redakce došlo 18. 1. 1995